

Roman Matykowski

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych
Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej
i Gospodarki Przestrzennej
Zakład Gospodarki Przestrzennej
rommaty@wp.pl

Katarzyna Kulczyńska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych
Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej
i Gospodarki Przestrzennej
Zakład Gospodarki Przestrzennej
katakul@amu.edu.pl

WYBORY PREZYDENTA RP W 2010 ROKU W MAŁYCH MIASTACH I ICH ZAPLECZU WIEJSKIM. PRZYPADKI Z RÓŻNYCH REGIONÓW POLSKI

Streszczenie: Celem opracowania jest analiza różnic i podobieństw w wymiarze zachowań elektoralnych dotyczących struktur poparcia głównych kandydatów na Prezydenta RP w wyborach 2010 r. w małych miastach oraz na obszarach wiejskich stanowiących zaplecze tych miast. Do pomiaru tych różnic użyto miejsko-wiejskiego wskaźnika kontrastu elektorального. Podjęto też próbę określenia pewnych prawidłowości w występowaniu kontrastu miejsko-wiejskiego w małych miastach dwóch województw: wielkopolskiego i lubelskiego.

Słowa kluczowe: wybory prezydenckie, frekwencja i struktura poparcia kandydatów, różnice i podobieństwa, małe miasta, Polska.

Wprowadzenie: zachowania wyborcze w skali regionu lub społeczności lokalnej

Celem niniejszego opracowania jest poszukiwanie różnic i podobieństw w sferze zachowań elektoralnych, obejmujących poziom uczestnictwa i strukturę poparcia głównych kandydatów na Prezydenta RP w wyborach 2010 r. w małych miastach oraz na obszarach wiejskich stanowiących zaplecze tych miast. Co prawda wielkościowa wartość graniczna miast małych w Polsce w literaturze z zakresu osadnictwa wahała się na ogół od 20 tys. do 25 tys. mieszkańców, to w niniejszym opracowaniu wyróżniono podgrupę miast mniejszych, do 10 tys. mieszkańców, jak i podgrupę miast małych większych (10 do 20 tys. mieszkańców) – w kontekście porównań regionalnych.

Obok zjawiska współwystępowania i procesu współoddziaływania w kontekście przestrzennym ujawnia się proces różnicowania społeczeństwa [zob. Chojnicki, 1989], który może też prowadzić do specyficznej odrębności zachowań wyborczych w skali jakiegoś regionu lub społeczności lokalnej. Te mechanizmy uruchamiające proces dyfe-

rencjacji można uznać za kategorię czynników regionalnych lub lokalnych w ujęciu Zaryckiego [1997]. Stąd też można uznać, że proces współoddziaływania społeczno-przestrzennego oparty jest czasem na koncepcji „zakażenia”, zgodnie z którą osoby zamieszkałe w tym samym obszarze (mikroregionie, subregionie) w czasie spotkań ze swoimi sąsiadami przekazują im swoje preferencje polityczne, a proces ów prowadzi do upodabniania się zachowań wyborczych mieszkańców i wytwarzania się swoistego kontinuum miejsko-wiejskiego. Odmiennym zjawiskiem jest proces prowadzący do różnicowania się zachowań wyborczych między miastem a otaczającym je obszarem wiejskim ze względu na różne interesy społeczno-polityczne mieszkańców. Wytwarza się wówczas wyraźny gradient elektoralny (zjawisko skokowej różnicy zachowań wyborczych według Bartkowskiego [2003]).

Za jeden z najważniejszych czynników kształtujących zachowania wyborcze w Polsce od przełomu lat 80. i 90. można uznać poziom urbanizacji [zob. Matykowski i Rogacki, 1990; Matykowski, Tobolska i Konecka, 1995; Zarycki, 1997]. Opierając się na współzależnościach w układzie ówczesnych 49 województw, Matykowski, Tobolska i Konecka [1995] zaproponowali pomiar poziomu miejskości gmin jako funkcję poparcia dla tzw. partii miejskich, jak i chłopskich (wiejskich). Problematyka polaryzacji zachowań elektoralnych w kontekście obszary miejskie – obszary podmiejskie była również podejmowana w literaturze zagranicznej [np. Gainsborough, 2001; Walks, 2005; de Maesschalck, 2010].

Począwszy od pierwszych bezpośrednich wyborów prezydenckich w Polsce w 1990 r. zaznaczyły się różnice w układzie makroregionalnym poparcia kandydatów [zob. Parysek, Adamczak i Grobelny, 1991a, 1991b]. Podobne różnice regionalne w orientacji elektoralnej mieszkańców Polski wystąpiły w kolejnych wyborach prezydenckich, jak i w wyborach do Sejmu [zob. Kabath i Sobczak, 1999; Kowalski, 2000; Śleszyński, 2007a, 2007b; Krzemiński, 2009]. Dlatego też, uwzględniając te różnice zachowań elektoralnych w układzie makroregionalnym kraju, skupiono się na dwóch odmiennych przypadkach: województwie wielkopolskim (o orientacji centrowo-lewicowej wyborców) i województwie lubelskim (o orientacji prawicowej).

Przystępując do badań, sformułowano wstępnie trzy hipotezy robocze:

- 1) Małe miasta nie różnią się strukturą poparcia od swojego zaplecza wiejskiego (ze względu na występujące na ogół silne powiązania tych ośrodków z obszarem ich obsługi).
- 2) Miasta położone w strefie silnego oddziaływania dużego miasta (wzmoczonych procesów urbanizacyjnych/metropolizacyjnych) nie różnią się strukturą poparcia od swojego zaplecza wiejskiego.
- 3) Małe miasta położone peryferyjnie w regionach różnią się strukturą poparcia od swojego zaplecza wiejskiego.

1. Metody badań i założenia badawcze

Do określenia stopnia podobieństwa struktur poparcia wyborczego oraz relacji poparcia dla głównych kandydatów wykorzystano dwa dość proste wskaźniki. Pierwszy z nich – wskaźnik kontrastu (w_k) – posłużył do pomiaru podobieństwa struktur poparcia między dwoma jednostkami terytorialnymi (np. gminami) i stanowił pewną modyfikację odchylenia standardowego i wskaźnika Weavera, często stosowanych w analizach geo-

graficznych [zob. Bielecka-Nawłoka, 1962; Chojnicki i Czyż, 1973]. Przy porównywaniu struktur elektoralnych dwóch jednostek terytorialnych jedną z nich uznano za wzorcową (małe miasto), a wzór na wskaźnik kontrastu przyjmuje postać:

$$w_k = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_m - x_w)^2}{n}},$$

gdzie:

n – liczba kandydatów na Prezydenta RP,

x_m – poparcie w mieście (w % głosów ważnych),

w_k – poparcie na obszarach wiejskich (w % głosów ważnych).

W przypadku, gdy obie struktury elektoralne, tj. małego miasta i obszaru wiejskiego, będą takie same – wówczas wskaźnik kontrastu w_k wyniesie 0. Obliczone wartości wskaźnika można zaliczyć do czterech kategorii wielkościowych: (a) niskiego kontrastu ($w_k < 2$), (b) średniego niższego kontrastu ($2 < w_k < 4$), (c) średniego wyższego kontrastu ($4 < w_k < 6$) oraz (d) wysokiego kontrastu ($w_k > 6$).

Zazwyczaj porównywano strukturę poparcia 10 kandydatów na Prezydenta RP w 2010 r. w małym mieście ze strukturą poparcia odnoszącą się do obszaru wiejskiego gminy. Jednakże w kilku przypadkach miasto nie miało swojego odpowiednika w nazwie obszaru wiejskiego (np. miasto Puszczykowo otoczone jest obszarem wiejskim gminy Mosina, miasto Luboń sąsiaduje z gminą wiejską Komorniki, którą uznano za odpowiednik obszaru wiejskiego dla Lubonia) i wówczas dokonywano porównania cech elektorального małego miasta z cechami otaczającego go obszaru wiejskiego.

Drugim – jeszcze prostszym w założeniu – miernikiem względnym jest wskaźnik proporcji pomiędzy poziomem poparcia dla kandydata głównego w I turze wyborów (w 2010 r. był nim B. Komorowski) a poziomem poparcia jego głównego rywala w skali kraju (w 2010 r. – J. Kaczyński). Wskaźnik ten przyjmuje postać ilorazu:

$$WIP = \frac{G_A}{G_B},$$

gdzie:

G_A – liczba głosów oddanych na kandydata A (lub % głosów ważnych oddanych na kandydata A),

G_B – liczba głosów oddanych na kandydata B (lub % głosów ważnych oddanych na kandydata B).

Gdy WIP przyjmuje wielkość większą od 1 oznacza to, że w jednostce terytorialnej wygrał ten sam kandydat, co w skali całego kraju, gdy wartość ta jest niższa od 1 oznacza to, że na tym obszarze konkurent pokonał zwycięzcę ogólnokrajowego. Z kolei do porównania dysproporcji poparcia głównych kandydatów na Prezydenta w relacji terytorialnej małe miasto – jego zaplecze wiejskie służy współczynnik niezgodności:

$$WN = \frac{WIP_M}{WIP_W},$$

gdzie:

WIP_M – wskaźnik proporcji pomiędzy poziomem poparcia dla kandydata głównego w I turze wyborów a poziomem poparcia jego głównego rywala w mieście,

WIP_W – wskaźnik proporcji pomiędzy poziomem poparcia dla kandydata głównego w I turze wyborów a poziomem poparcia jego głównego rywala na obszarze wiejskim.

Gdy współczynnik ten mieści się w przedziale od 0,80 do 1,25 (czyli odchylenie pomiędzy WIP_M a WIP_W nie przekracza $\pm 25\%$), może to świadczyć o podobieństwie proporcji głosów na obszarze miejskim i wiejskim; natomiast gdy współczynnik jest większy lub mniejszy od podanych wartości granicznych, wówczas sygnalizuje znaczną odmienną zachowań wyborczych w układzie małe miasto – jego obszar wiejski.

Należy też zwrócić uwagę, iż niektóre obwody wyborcze wykraczały poza obszar analizowanych miast i wówczas dokonano proporcjonalnego podziału głosów pomiędzy obszar miejski i wiejski gminy.

2. Wyniki wyborów prezydenckich w 2010 roku w skali kraju i analizowanych województw

W wyborach na Prezydenta RP w 2010 r. startowało w I turze 10 kandydatów, z których największe poparcie w skali kraju uzyskali: B. Komorowski (41,54%), J. Kaczyński (36,46%) oraz G. Napieralski (13,68%), którzy skupili łącznie aż 91,68% ważnych głosów. Poparcie dla pozostałych kandydatów było znacznie niższe i wyniosło: J. Korwin-Mikke (2,48%), W. Pawlak (1,75%), A. Olechowski (1,44%), A. Lepper (1,28%), M. Jurek (1,06%), B. Ziętek (0,18%) oraz K. Morawiecki (0,13%). W województwie lubelskim zdecydowanie zwyciężył J. Kaczyński (48,75%), a dwaj inni główni konkurenci do czołowych miejsc B. Komorowski (26,75%) i G. Napieralski (12,78%) uzyskali niższe poparcie niż przeciętnie w kraju. W województwie wielkopolskim zwyciężył – podobnie jak w skali całego kraju – B. Komorowski (47,00%), uzyskując wyższe poparcie niż przeciętnie w kraju; J. Kaczyński (28,38%) uzyskał natomiast niższe poparcie niż przeciętnie w kraju, a przedstawiciel nurtu lewicowego G. Napieralski (16,14%) nieco wyższe niż przeciętnie w Polsce. W obu regionach spośród kandydatów drugorzędnych – według poziomu poparcia – najwyższą czwartą pozycję zajął przedstawiciel środowisk wiejskich i chłopskich W. Pawlak (odpowiednio w województwie lubelskim – 3,47% i w wielkopolskim – 2,18%). Trzy ostatnie pozycje zajęli – podobnie jak w skali całego kraju – M. Jurek, B. Ziętek i K. Morawiecki.

Potwierdzeniem odmienności regionalnych struktur poparcia kandydatów na Prezydenta RP w obu analizowanych województwach jest wskaźnik kontrastu pomiędzy nimi, który w wyborach 2010 r. wyniósł $w_k = 8,96$ i należał do kategorii wysokiego kontrastu. Również kontrast pomiędzy strukturą poparcia ogólnokrajowego a strukturą

poparcia w wyborach prezydenckich 2010 r. był w województwie lubelskim wyższy ($w_k = 5,90$) niż w województwie wielkopolskim ($w_k = 3,19$).

O znacznych dysproporcjach, jeśli chodzi o dwóch głównych kandydatów w wyborach 2010 r., świadczy wskaźnik proporcji, który dla województwa lubelskiego wyniósł $WIP = 0,567$ (tj. o 50,2% niższy niż proporcja ogólnokrajowa), a dla województwa wielkopolskiego $WIP = 1,656$ (tj. o 45,4% wyższy niż proporcja ogólnokrajowa).

3. Podobieństwa i różnice w strukturze poparcia wyborczego w małych miastach województwa wielkopolskiego

Sieć miast województwa wielkopolskiego w 2010 r. tworzyło 109 miast, przy czym aż 71 z nich należało do grupy miast małych mniejszych (do 10 tys. mieszkańców), a 18 – do grupy miast małych większych (10-20 tys. mieszkańców). W miastach województwa wielkopolskiego zamieszkiwało 55,88% ogółu ludności, a mieszkańcy miast małych tego regionu stanowili 38,90% ogółu ludności miejskiej województwa. Należy zwrócić uwagę, że miasta małe (tj. do 20 tys. mieszkańców) w Wielkopolsce skupiały 16,19% ogółu mieszkańców regionu, a odpowiadające im obszary wiejskie 17,16% ludności. Zatem na obszarze stanowiącym przedmiot analizy porównawczej mieszkała ponad 1/3 ogółu mieszkańców województwa (tj. 553,6 tys. osób).

W województwie wielkopolskim – podobnie jak w całym kraju – w I turze zwyciężył B. Komorowski (47,02% głosów) przed J. Kaczyńskim (28,37%) i G. Napieralskim (16,14%). Na obszarach wiejskich województwa różnica pomiędzy poparciem dwóch głównych kandydatów, tj. B. Komorowskiego (38,71%) i J. Kaczyńskiego (33,13%), była znacznie mniejsza, podobnie jak na obszarach wiejskich wokół miast małych (zob. tabela 1). Wystąpił natomiast znaczny spadek poparcia dla J. Kaczyńskiego w podgrupie miast małych większych w odniesieniu do drugiej podgrupy miast małych mniejszych (z 28,95% do 23,49%) oraz wzrost poparcia dla jego głównego konkurenta – B. Komorowskiego (z 45,86% do 54,19%). Można zatem oczekiwać znacznego kontrastu w województwie wielkopolskim w strukturze poparcia pomiędzy miastami małymi podgrupy wielkościowej 10-20 tys. mieszkańców a otaczającymi je obszarami wiejskimi.

Tabela 1. Wyniki wyborów Prezydenta RP w 2010 w województwie wielkopolskim w podziale na obszary wiejskie i miejskie

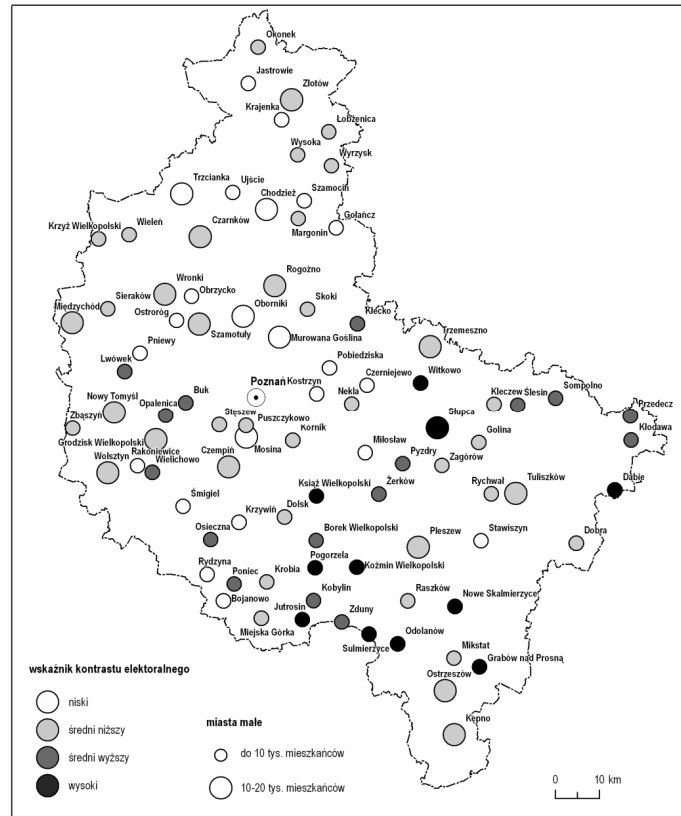
Wskaźniki elektoralne (w %)	Obszary wiejskie		Obszary miejskie		
	ogółem	wokół miast małych	ogółem	miasta do 10 tys. osób	miasta 10-20 tys. osób
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
I tura					
Frekwencja	50,43	48,36	60,14	55,36	58,15
Poparcie dla M. Jurka	0,73	0,74	0,81	0,79	0,68
Poparcie dla J. Kaczyńskiego	33,13	32,04	25,33	28,95	23,49
Poparcie dla B. Komorowskiego	38,71	39,21	52,33	45,86	54,19
Poparcie dla J. Korwin-Mikkego	1,71	1,59	2,47	2,01	2,14
Poparcie dla A. Leppera	2,81	3,13	0,78	1,45	0,95
Poparcie dla K. Morawieckiego	0,15	0,16	0,12	0,13	0,11
Poparcie dla G. Napieralskiego	17,19	17,20	15,46	17,53	15,82
Poparcie dla A. Olechowskiego	1,17	1,10	1,66	1,43	1,48
Poparcie dla W. Pawłaka	4,22	4,66	0,87	1,67	0,95
Poparcie dla B. Ziętka	0,19	0,18	0,19	0,18	0,18

cd. tabeli 1

1	2	3	4	5	6
II tura					
Frekwencja	49,37	47,25	58,12	53,96	56,37
Poparcie dla J. Kaczyńskiego	48,40	47,39	33,57	39,75	31,35
Poparcie dla B. Komorowskiego	51,60	52,61	66,43	60,25	68,65

Źródło: Opracowanie własne.

Wśród miast małych mniejszych (do 10 tys. mieszkańców) bardzo niskim kontrastem pomiędzy strukturą poparcia na obszarze miejskim oraz wiejskim ($w_k < 2,0$) charakteryzowały się: Szamocin (0,86), Jastrowie (0,95), Pobiedziska (1,00), Obrzycko (1,01), Rakoniewice (1,39), Stawiszyn (1,41), Rydzyna (1,53), Ostroróg (1,60), Pniewy (1,61), Krzywiń (1,66), Czarniejewo (1,69), Gołańcz (1,71), Kostrzyn (1,76), Miłosław (1,80), Ujście (1,90), Bojanowo (1,95) i Śmigiel (1,99). Z kolei bardzo wysokim kontrastem pomiędzy strukturą poparcia samego miasta a otaczającego go obszaru wiejskiego cechowały się miasta: Koźmin Wielkopolski (9,36), Witkowo (7,53), Dąbie (7,13), Pogorzela (7,05), Sulmierzyce (6,94), Grabów nad Prosną (6,68), Nowe Skalmierzyce (6,61), Książ Wielkopolski (6,58), Jutrosin (6,53) i Odolanów (6,04) (por. rys. 1).

Rys. 1. Miejsko-wiejski wskaźnik kontrastu elektoralnego w województwie wielkopolskim w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne.

Spośród 18 miast należących do podgrupy miast małych większych (10-20 tys. mieszkańców) w Wielkopolsce pięć cechowało się bardzo niskim wskaźnikiem kontrastu struktury poparcia w porównaniu z otaczającymi je obszarami wiejskimi. Były to miasta: Chodzież (0,97), Trzcianka (1,39), Oborniki (1,59), Murowana Goślina (1,80) i Mosina (1,98). Należy zwrócić uwagę, że trzy z wymienionych miast (Oborniki, Mosina i Murowana Goślina) leżą w strefie bezpośredniego oddziaływania Poznania, a obszary wiejskie tej strefy charakteryzują się zazwyczaj dużą intensywnością procesów urbanizacji społecznej, a więc zacierają się też różnice w zachowaniach wyborczych mieszkańców. Jedno miasto tej grupy wielkościowej wyróżniało się natomiast wysokim kontrastem z przyległym obszarem wiejskim. Była to Słupca (6,98).

Wykorzystując natomiast wskaźnik względnej proporcji pomiędzy poparciem dla B. Komorowskiego i J. Kaczyńskiego w I turze wyborów ustalono, że w 14 miastach małych mniejszych zwyciężył J. Kaczyński ($WIP < 1,00$), w jednym odnotowano równowagę (Zagórów, $WIP = 1,00$), a w pozostałych 56 przewagę głosów dla B. Komorowskiego, w tym w 15 miastach była ona zdecydowana ($WIP > 2,00$). W zdecydowanej większości miasta małe mniejsze, w których zwyciężył J. Kaczyński, są położone we wschodniej części regionu, a do miast o zdecydowanej dominacji B. Komorowskiego należały: Lwówek (2,85), Margonin (2,75), Puszczykowo (2,65) i Sieraków (2,60). Następnie porównano te względne wskaźniki proporcji głosów dla miast małych mniejszych z wskaźnikami określonymi dla odpowiadających im obszarów wiejskich – w postaci współczynnika niezgodności. Dla 23 miast małych mniejszych współczynnik ten mieścił się w przedziale od 0,80 do 1,25, co może świadczyć o podobieństwie proporcji głosów na obszarze miejskim i wiejskim. Współczynnikiem niezgodności bliskim 1,00 cechowały się miasta: Jastrowie (1,01), Czerniejewo (0,98), Sieraków (1,02), Szamocin (1,03), Bojanowo (0,96), Obrzycko (0,95) i Krajenka (0,94). Największą niezgodnością proporcji głosów w relacji małe miasto – otaczający je obszar wiejski charakteryzowały się: Dąbie ($WN = 3,08$), Koźmin Wielkopolski (2,93), Witkowo (2,53), Pogorzela (2,43), Przedecz (2,41), Grabów nad Prosną (2,29), Sulmierzyce (2,27), Książ (2,24) i Nowe Skalmierzyce (2,11).

Wskaźnik względnej proporcji pomiędzy poparciem dla B. Komorowskiego i J. Kaczyńskiego w I turze wyborów we wszystkich 18 miastach małych większych przekroczył wartość 1,00, co oznaczało przewagę głosów oddanych na B. Komorowskiego. W 13 miastach tej grupy wielkościowej przewaga ta była zdecydowana ($WIP > 2,00$; największa we Wronkach i Murowanej Goślinie), a najniższa wystąpiła w Słupcy (1,40). Z kolei współczynnik niezgodności proporcji miejskiej i wiejskiej w 8 miastach małych większych mieścił się w przedziale od 0,80 do 1,25, co może świadczyć o podobieństwie proporcji głosów pomiędzy obu rodzajami obszarów. Najbardziej podobny stosunek proporcji głosów charakteryzował Złotów (1,02), Chodzież (1,03) i Oborniki (1,07), a największą niezgodnością obu proporcji miejskiej i wiejskiej cechowały się Słupca (2,37), Wronki (1,57), Ostrzeszów (1,50) i Kępno (1,46).

Poszukując czynników, które mogłyby wpływać na podobieństwa i różnice w zachowaniach wyborczych pomiędzy miastami małymi a otaczającymi je obszarami wiejskimi, postanowiono określić zależności pomiędzy wskaźnikiem kontrastu a (1) liczbą mieszkańców miast tej grupy wielkościowej oraz (2) odległością od Poznania (mierzoną w linii prostej). Okazało się jednak, że współczynnik korelacji pomiędzy wskaźnikiem

kontrastu poszczególnych miast a ich wielkością wyrażoną liczbą mieszkańców w 2010 r. obliczany zarówno dla podgrupy miast małych mniejszych ($r = -0,106$), jak i całego układu miast małych województwa ($r = 0,239$) świadczy o niewielkiej zależności pomiędzy obu własnościami miast (był nieistotny statystycznie na poziomie $\alpha = 0,01$). Podobnie niski, choć dodatni, był związek pomiędzy wskaźnikiem kontrastu a odległością od głównego centrum województwa – Poznania. W tym przypadku współczynnik korelacji wyniósł dla podgrupy miast małych mniejszych $r = 0,307$, a dla całego układu miast małych $r = 0,303$.

W podgrupie miast do 5 tys. mieszkańców miasta o najniższym wskaźniku kontrastu elektorального położone są przeciętnie znacznie bliżej głównego miasta regionu, niż miasta o najwyższym kontraście (zob. tabela 2). Jeszcze bardziej widoczny jest wpływ przeciętnej odległości od Poznania na wielkość miejsko-wiejskiego wskaźnika kontrastu w podgrupie miast 5-10 tys. mieszkańców, gdyż miasta o znacznie wyższym kontraście, tj. klasa wielkości miernika 4,0 do 6,0 oraz klasa powyżej 6,0 są średnio znacznie bardziej oddalone od Poznania, niż miasta o niższym wskaźniku kontrastu.

Tabela 2. Wielkość miejsko-wiejskiego wskaźnika kontrastu elektorального a odległość od Poznania w grupie miast małych województwa wielkopolskiego

Wskaźnik kontrastu	Grupa wielkościowa miast małych		
	do 5 tys. osób	5-10 tys. osób	10-20 tys. osób
do 2,0	64,1 km	51,8 km	43,2 km
2,0 – 4,0	84,3 km	52,8 km	66,7 km
4,0 – 6,0	73,2 km	66,7 km	–
powyżej 6,0	95,7 km	78,7 km	66,0 km

– zjawisko nie występuje

Źródło: Opracowanie własne.

Aby uchwycić zmienność przestrzenną i tendencje w rozmieszczeniu miast małych w Wielkopolsce według wielkości miejsko-wiejskiego wskaźnika kontrastu elektorального, wykorzystano podstawową miarę centrograficzną – środek ciężkości w wersji prostej i ważonej (przez wielkość miasta i wielkość wskaźnika). Środki ciężkości wyznaczono dla podukładów miast małych zaliczonych do czterech kategorii wielkościowych wskaźnika: niskiego ($w_k < 2$), średniego niższego ($2 < w_k < 4$), średniego wyższego ($4 < w_k < 6$) i wysokiego ($w_k > 6$). I tak okazało się, że miasta o niskim wskaźniku skupiały się przede wszystkim w północnej części regionu, a środki ciężkości (ważony i prosty) tej podgrupy miast znajdowały się pomiędzy Obornikami a Murowaną Gośliną. Z kolei miasta o najwyższym wskaźniku kontrastu w większości były położone w południowo-wschodniej Wielkopolsce, a środki ciężkości dla tego podukładu leżały w pobliżu Pleszewa. Tak więc wyznaczone dla podukładów miast małych o odmiennych kontrastach elektoralnych środki ciężkości przesunęły się z okolic Obornik w kierunku Pleszewa. Można zatem zaobserwować wzrost kontrastu elektorального pomiędzy strukturą poparcia w małych miastach a otaczających je zapleczech wiejskich w części południowej i wschodniej województwa, co doprowadziło do opisanego przesunięcia środka ciężkości w kierunku południowo-wschodnim.

Wykorzystując wskaźnik kontrastu, określono podobieństwo struktury poparcia miast małych ze strukturą poparcia elektorального głównego miasta regionu – Poznania. Wskaźnik w tym ujęciu może stanowić swoisty miernik metropolizacji elektorальной

miast. Największym podobieństwem do struktury elektoralfnej metropolii cechowały się następujące małe miasta: Puszczykowo (0,91), Zbąszyń (1,54), Lwówek (1,63), Pobiedziska (1,72), Stęszew (2,22) i Sieraków (2,22). Z kolei największe różnice pomiędzy strukturą poparcia na kandydatów na Prezydenta RP w Poznaniu a strukturą poparcia w miastach małych wystąpiły w Wielkopolsce wschodniej: w Dąbiu (13,44), Sompólnie (13,36), Kleczewie (13,11), Kłodawie (12,60), Rychwale (12,27) i Stawiszynie (11,69).

4. Podobieństwa i różnice w strukturze poparcia wyborczego w małych miastach województwa lubelskiego

Sieć miast województwa lubelskiego w 2010 r. tworzyły 42 miasta, przy czym aż 22 z nich należały do grupy miast małych mniejszych (do 10 tys. mieszkańców), a 9 – do grupy miast małych większych (10-20 tys. mieszkańców). W miastach województwa lubelskiego mieszkało 46,59% ogółu ludności, a mieszkańcy miast małych tego regionu stanowili 23,74% ogółu ludności miejskiej województwa. Należy zwrócić uwagę, że miasta małe (tj. do 20 tys. mieszkańców) w województwie lubelskim skupiały 11,06% ogółu mieszkańców regionu, a odpowiadające im obszary wiejskie 8,92% ludności. Zatem na obszarze stanowiącym przedmiot analizy porównawczej mieszkała niecała 1/5 ogółu mieszkańców województwa (tj. 430,0 tys. osób).

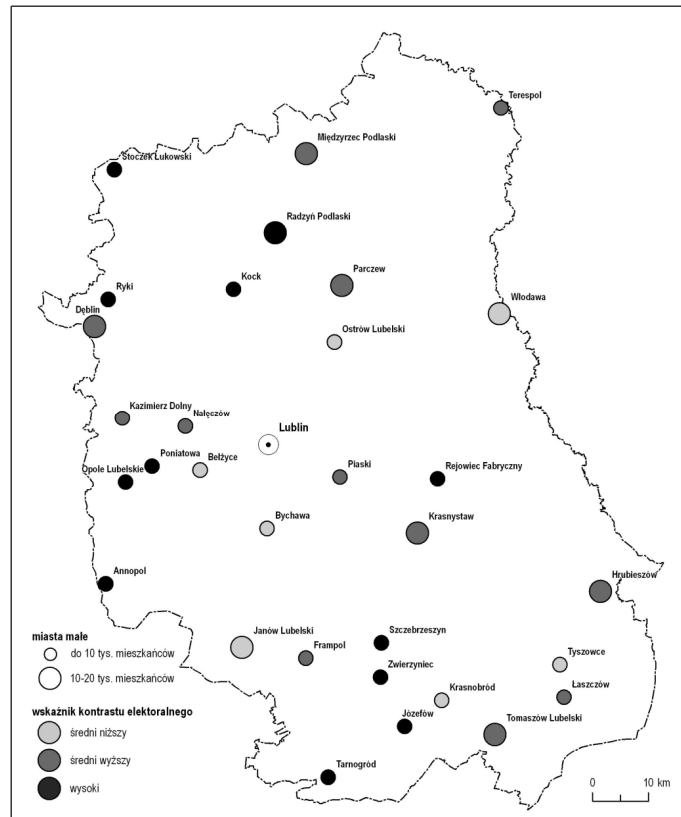
W województwie lubelskim – zupełnie inaczej niż w Wielkopolsce, jak i w skali całego kraju w wyborach 2010 r. – w I turze zwyciężył wyraźnie J. Kaczyński (49,22% głosów) przed B. Komorowskim (27,11%) i G. Napieralskim (12,70%). Na obszarach wiejskich województwa różnica pomiędzy poparciem dwóch głównych kandydatów na urząd Prezydenta RP, tj. J. Kaczyńskim (55,45%) i B. Komorowskim (19,24%) była mniej więcej trzykrotna, podobnie jak na obszarach wiejskich wokół miast małych (zob. tabela 3). Również w miastach małych mniejszych, jak i małych większych zwyciężył w I turze J. Kaczyński, choć jego przewaga nad konkurentem nie była tak wyraźna, jak na obszarach wiejskich województwa.

Tabela 3. Wyniki wyborów Prezydenta RP w 2010 r. w województwie lubelskim w podziale na obszary wiejskie i miejskie

Wskaźniki elektoralfne (w %)	Obszary wiejskie		Obszary miejskie		
	ogółem	wokół miast małych	ogółem	miasta do 10 tys. osób	miasta 10-20 tys. osób
I tura					
Frekwencja	47,62	46,73	57,35	53,11	54,05
Poparcie dla M. Jurka	1,03	0,92	1,31	1,22	0,94
Poparcie dla J. Kaczyńskiego	55,45	56,43	42,44	45,94	44,10
Poparcie dla B. Komorowskiego	19,24	18,81	35,59	30,64	32,80
Poparcie dla J. Korwin-Mikkego	1,70	1,54	3,11	2,50	2,74
Poparcie dla A. Leppera	3,56	3,58	0,85	1,61	1,15
Poparcie dla K. Morawieckiego	0,14	0,12	0,13	0,14	0,13
Poparcie dla G. Napieralskiego	12,07	12,09	13,45	14,13	14,98
Poparcie dla A. Olechowskiego	0,91	0,77	1,58	1,25	1,28
Poparcie dla W. Pawlaka	5,70	5,57	1,36	2,38	1,69
Poparcie dla B. Ziętka	0,21	0,17	0,18	0,17	0,19
II tura					
Frekwencja	51,23	50,76	57,35	55,24	54,94
Poparcie dla J. Kaczyńskiego	72,41	72,94	53,03	58,18	55,20
Poparcie dla B. Komorowskiego	27,59	27,06	46,97	41,82	44,80

Źródło: Opracowanie własne.

Wśród miast małych mniejszych (do 10 tys. mieszkańców), jak i małych większych (10-20 tys. mieszkańców) żadne miasto województwa lubelskiego nie charakteryzowało się bardzo niskim kontrastem pomiędzy strukturą poparcia na obszarze miejskim oraz wiejskim ($w_k < 2,0$). Z kolei bardzo wysokim kontrastem pomiędzy strukturą poparcia samego miasta a otaczającego go obszaru wiejskiego cechowała się aż połowa miast małych mniejszych: Stoczek Łukowski (8,69), Opole Lubelskie (7,25), Ryki (6,90), Kock (6,78), Poniatowa (6,72), Tarnogród (6,66), Annopol (6,45), Rejowiec Fabryczny (6,36), Szczepleszyn (6,33), Józefów (6,27) i Zwierzyniec (6,06). Najniższy wskaźnik elektoralny kontrastu miejsko-wiejskiego posiadały w podgrupie miast małych mniejszych: Ostrów Lubelski (2,72), Krasnobród (3,19), Tyszowce (3,37), Bychawa (3,50) i Bełżyce (3,98). Wskaźnik ten był jednak znacznie wyższy niż wśród miast małych większych w województwie wielkopolskim, a jego wielkość można określić jako średnią niższą. Tą samą kategorią wielkościową cechowały się również dwa miasta małe większe: Włodawa (2,68) i Janów Lubelski (3,64). Z kolei najwyższym wskaźnikiem kontrastu wśród miast małych większych Lubelszczyzny cechowały się Radzyń Podlaski (6,19), Hrubieszów (5,96) i Międzyrzec Podlaski (5,93) (por. rys. 2).

Rys. 2. Miejsko-wiejski wskaźnik kontrastu elektoralnego w województwie lubelskim w 2010 r.

Źródło: Opracowanie własne.

W grupie miast małych województwa lubelskiego nie wystąpiła istotna zależność statystyczna pomiędzy wielkością miejsko-wiejskiego wskaźnika kontrastu elektoralnego a liczbą mieszkańców małych miast ($r = 0,026$) i odległością miast małych od stolicy województwa ($r = 0,153$).

Wskaźnik względnej proporcji pomiędzy poparciem dla B. Komorowskiego i J. Kaczyńskiego w I turze wyborów w większości miast małych mniejszych (19) i miast małych większych (7) nie przekroczył wartości 1,00, co oznaczało przewagę głosów oddanych – podobnie jak w całym regionie – na J. Kaczyńskiego. Wyjątkowymi miastami, w których zwyciężył B. Komorowski, były: Zwierzyniec ($WIP = 1,04$), Terespol (1,08), Józefów (1,12) oraz Krasnystaw (1,02) i Włodawa (1,12). Określone wartości współczynnika niezgodności dla miast małych mniejszych świadczą o znacznej różnicy proporcji głosów na osi obszar miejski – obszar wiejski, gdyż najniższą jego wartością – jednak przekraczającą poziom 1,25 – cechował się Ostrów Lubelski ($WN = 1,46$), a w jedenastu miastach współczynnik ten przekroczył poziom 2,00 (najwyższy w Stoczku Łukowskim, Kocku i Tarnogrodzie). Wśród miast małych większych względnie najniższym współczynnikiem niezgodności charakteryzowała się Włodawa ($WN = 1,29$), a najwyższym Radzyń Podlaski (2,40) i Międzyrzec Podlaski (2,19).

Określono również wskaźnik kontrastu pomiędzy strukturami poparcia elektoralnego w miastach małych a strukturą poparcia głównego miasta regionu – Lublina. Największym podobieństwem do struktury elektoralnej metropolii cechowały się małe miasta: Nałęczów (1,59), położony blisko stolicy województwa, średnio oddalony – Zwierzyniec (0,98), Parczew (1,38) i Rejowiec Fabryczny (1,58) oraz odległy Terespol (1,80). Z kolei największe różnice pomiędzy strukturą poparcia na kandydatów na Prezydenta RP w Lublinie a strukturą poparcia w miastach małych wystąpiły w: Krasnobrodzie (9,29), Janowie Lubelskim (8,60), Ostrowie Lubelskim (7,76), Tyszowcach (7,69), Bychawie (6,86) i Łaszczowie (6,28). Należy zwrócić uwagę, że w województwie lubelskim poziom kontrastu pomiędzy metropolią a małymi miastami jest wyraźnie niższy niż w województwie wielkopolskim.

Podsumowanie

Dokonując analizy różnic i podobieństw struktury poparcia za pomocą miejsko-wiejskiego wskaźnika kontrastu elektoralnego w dwóch regionach o odmiennych zachowaniach politycznych wyborców trzeba odrzucić wstępną hipotezę o podobieństwie struktur małego miasta i jego zaplecza wiejskiego. Należy zwrócić uwagę, że w województwie lubelskim większość małych miast charakteryzowała się wysokim lub ponadprzeciętnym wskaźnikiem kontrastu. Zapewne znaczący wpływ na dużą odmienność struktur poparcia w województwie lubelskim miała słabiej rozwinięta sieć miast, które jednak pełnią często ważne funkcje więzi społeczno-gospodarczej dla otaczających je obszarów. Z kolei w Wielkopolsce silnie rozwinięta sieć małych miast cechowała się znacznym zróżnicowaniem relacji małe miasto – zaplecze wiejskie w wymiarze elektoralnym. Nawet wśród miast bardzo małych (do 3 tys. mieszkańców) w województwie wielkopolskim były takie, które miały podobne struktury poparcia, jak w zapleczu wiejskim (np.

Rydzyňa, Krzywiń, Bojanowo i Stawiszyn), ale i różniły się w dużym stopniu od siebie (Dąbie $w_k = 7,12$; Pogorzela $w_k = 7,05$; Grabów nad Prosną $w_k = 6,68$; Jutrosin $w_k = 6,53$).

W strefie wyznaczonej promieniem 35 km od centrum Poznania było położonych 16 miast (w tym 13 miast małych oraz 3 miasta średnie: Luboń, Swarzędz i Środa Wielkopolska). Spośród tych miast aż 12 cechowało się miejsko-wiejskim wskaźnikiem kontrastu elektoralnego niższym od wielkości 2,75 ($w_k < 2,75$), a najniższe wartości wskaźnika posiadały Swarzędz (0,71) i Luboń (1,28) – z miast średnich oraz Pobiedziska (1,00), Oborniki (1,59) i Kostrzyn (1,76) – z miast małych. Najwyższymi wskaźnikami kontrastu miejsko-wiejskiego charakteryzowały się małe miasta w powiecie poznańskim Puszczykowo (3,82) i Stęszew (3,51) oraz leżące na skraju strefy 35 km średnie miasto Środa Wielkopolska (4,32). W analogicznej strefie wokół Lublina leżało 6 miast małych i 3 miasta średnie (Lubartów, Łęczna i Świdnik). Tylko jedno miasto małe (Ostrów Lubelski) cechowało się wskaźnikiem kontrastu mniejszym niż 2,75, a z kolei najwyższy wskaźnik miało miasto małe Poniatowa ($w_k = 6,72$).

Spośród 89 miast małych Wielkopolski aż 23 są oddalone (w linii prostej) 90 km lub więcej od centrum Poznania. Reprezentowały one całe spektrum wartości wskaźnika kontrastu – od niewielkiego ($w_k < 2,75$) w przypadku 5 miast małych – Jastrowia (0,95), Krajenki (1,13) i Złotowa (2,38), położonych w północnej części województwa, oraz Stawiszyna (1,41) i Mikstatu (2,26), po bardzo wysoki ($w_k > 5,50$). Ten wysoki wskaźnik kontrastu miejsko-wiejskiego reprezentowało 8 miast małych województwa wielkopolskiego: Dąbie, Sulmierzyce, Grabów nad Prosną, Nowe Skalmierzyce, Odolanów, Ślesin, Zduny i Przedecz. W województwie lubelskim 8 spośród 29 miast małych leżało w oddaleniu co najmniej 90 km od głównego miasta. Aż 5 z nich, tj. Stoczek Łukowski, Tarnogród, Józefów, Hrubieszów i Tomaszów Lubelski, cechowało się wysokim wskaźnikiem kontrastu miejsko-wiejskiego. Tak więc wiele miast peryferyjnych charakteryzowało się silnym kontrastem miejsko-wiejskim w wymiarze elektoralnym.

Literatura

- Bartkowski J. (2003), *Tradycja i polityka. Wpływ tradycji kulturowych polskich regionów na współczesne zachowania społeczne i polityczne*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa.
- Bielecka-Nawłoka K. (1962), *Badania Johna Weavera nad strukturą przestrzenną rolnictwa*, „Przegląd Geograficzny”, nr 34(4).
- Chojnicki Z., Czyż T. (1973), *Metody taksonomii numerycznej w geografii*, PWN, Warszawa.
- Chojnicki Z. (1989), *Podstawowe aspekty rozwoju społeczno-gospodarczego* [w:] A. Kukliński (red.), *Współczesne problemy gospodarki przestrzennej*, „Rozwój Regionalny, Rozwój Lokalny, Samorząd Terytorialny”, nr 18.
- Gainsborough J.F. (2001), *Fenced off: The Suburbanization of American Politics*, Georgetown University Press, Washington, D.C.
- Kabath E., Sobczak D. (1999), *Geografia wyborów do Sejmu RP w 1997 r.*, „Czasopismo Geograficzne”, nr 70(1).
- Kowalski M. (2000), *Geografia wyborcza Polski. Przestrzenne zróżnicowanie zachowań wyborczych Polaków w latach 1989-1998*, „Geopolitical Studies”, No. 7.

- Krzemiński P. (2009), *Zachowania wyborcze w wyborach parlamentarnych i prezydenckich w Polsce w latach 2005-2007 – wzory przestrzennych różnicowań*, „Przegląd Geograficzny”, nr 81(2).
- Maesschalck F. de (2010), *The Suburbanization of Political Representation in a Context of Proportional Representation: The Case of Belgium*, „Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie”, No. 102(1).
- Matykowski R., Rogacki H. (1990), *Zróżnicowanie regionalne uczestnictwa w referendum z dnia 29 listopada 1987 r.*, „Sprawozdania Komisji Geograficzno-Geologicznej PTPN”, nr 107.
- Matykowski R., Tobolska A., Konecka B. (1995), *Urbanizacja jako czynnik zachowań wyborczych i zachowania wyborcze jako przejaw urbanizacji*, „Konwersatorium Wiedzy o Mieście: Centra i peryferia dużych miast. Transformacja i przyszłość. Pojęcia i metody badawcze”, VIII.
- Parysek J., Adamczak Z., Grobelny R. (1991a), *Regional Differences in the Results of the 1990 Presidential Election in Poland as the First Approximation to a Political Map of the Country*, „Environment and Planning”, A, 23.
- Parysek J., Adamczak Z., Grobelny R. (1991b), *Geografia polskich wyborów prezydenckich 1990 r.*, „Przegląd Geograficzny”, nr 63(3-4).
- Śleszyński P. (2007a), *Dlaczego Lech Kaczyński wygrał wybory prezydenckie 2005. Studium z geografii elektoralnej*, „Czasopismo Geograficzne”, nr 78(1-2).
- Śleszyński P. (2007b), *Druga tura wyborów prezydenckich 2005: czy można było przewidzieć?*, „Przegląd Geograficzny”, nr 79(1).
- Walks R.A. (2005), *City – Suburban Electoral Polarization in Great Britain*, „Transactions of the Institute of British Geographers”, No. 30.
- Zarycki T. (1997), *Nowa przestrzeń społeczno-polityczna Polski*, „Studia Regionalne i Lokalne”, nr 23(56).

THE 2010 PRESIDENTIAL ELECTION IN POLAND IN SMALL TOWNS AND THEIR RURAL HINTERLANDS. CASES FROM VARIOUS REGIONS

Summary: This paper seeks to analyse differences and similarities in electoral behaviour concerning structures of support for the principal candidates in the 2010 presidential election in small towns and rural areas constituting their hinterlands. To measure those differences, use was made of an urban-rural electoral contrast index, which assumes the form:

$$w_k = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_m - x_w)^2}{n}}$$

where:

n – number of presidential contenders,

x_m – support in towns,

x_w – support in rural areas.

An attempt was also made to determine regularities in the urban-rural contrast for the small towns of two voivodeships: Wielkopolska and Lublin. What is notable about Lublin voivodeship is that most of its small towns had a high or an above-average electoral contrast index. What might account for the significant dissimilarity of the support structures here is its poorer developed ne-

network of towns which, however, often perform important functions of socio-economic link for the areas that surround them. In turn, the well-developed network of small towns in Wielkopolska displayed considerable electoral differences in the small-town/rural-hinterland relation. There were towns here with a very low electoral contrast index (e.g. Szamocin, Jastrowie), as well as ones with a very high one (Kozmin Wielkopolski).

Keywords: small towns, their rural hinterlands, electoral contrast index, Poland.